

Оцінка профілю індивідуального стилю навчальної діяльності на уроці фізичної культури

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (м. Суми)

Постановка наукової проблеми. Здоров'я завжди є соціально важливим елементом, що визначає специфіку сучасного стану суспільства, однак спостерігається відсутність активних дій щодо його покращення [8; 9]. Фізична культура має змогу пропонувати суспільству саме активність у досягненні найвищої цінності людства. На нашу думку, відсутність широкого використання засобів фізичної культури й спорту щодо здоров'язбереження відбувається внаслідок зниження ролі особистісно орієнтованих методик оцінки ефективності фізичного виховання особливо серед дітей.

Сучасна ринкова система життя суспільства вимагає від людини високого рівня розвитку особистісних цінностей для вирішення завдань трудової діяльності з найбільшою ефективністю, зберігаючи при цьому високий рівень здоров'я [1]. Тому пошук шляхів оцінки ефективності фізичної культури з особистісно орієнтованою позиції є першочерговим завданням науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні оцінка ефективності фізичної культури школярів відбувається на підставі оцінки окремо розрізнених показників: фізичного здоров'я [4], фізичної підготовленості, рухової активності [5], мотивації [7], моторної обдарованості [3] та пізнавальних здібностей [6]. Однак поєднання та створення параметрів навчальної діяльності саме для учнів на уроці фізичної культури недостатньо вивчені [2]. Тому розробка, апробація й упровадження експрес-методик оцінки індивідуального профілю стилю діяльності підлітків на уроці фізичної культури є актуальним напрямом і створює новизну цього дослідження.

Завдання дослідження – розробити спосіб оцінки профілю індивідуального стилю навчальної діяльності на уроці фізичної культури.

Методи дослідження. Обстежено 763 учня 11–15 років загальноосвітніх шкіл Сумської області. Оцінка соматичного здоров'я учнів проводилася на підставі результатів медичного огляду під час обробки первинної медичної документації. Групи здоров'я визначено за стандартними критеріями здоров'я. У результаті дослідження школярів розподілено на три групи: здорові, практично здорові та хронічно хворі на стадії ремісії.

Фізичний розвиток (ФР) учнів оцінено методом індексів за допомогою ваго-ростового індексу Кетле (ВРІ). Отримані середні значення показника оцінено з урахуванням віково-статевих особливостей ФР дітей за результатами досліджень І. О. Калиниченко (2003). У результаті обробки даних ВРІ учнів розподілено на три групи: 1 – ВРІ відповідає нормі, 2 – ВРІ менше за норму, 3 – ВРІ вище норми.

Фізична підготовленість оцінювалася за результатами контрольних вправ, що передбачені державними тестами й нормативами оцінки фізичної підготовленості населення України. Тестувалися сила, швидкість, спритність, витривалість, гнучкість та швидко-силові здібності.

Визначення рухової активності підлітків проведено за методом формалізованої самозвітності, тобто такого, що придатний для охоплення значного контингенту досліджуваних. Методика дає змогу за самооцінкою часу, витраченого за добу на різні (за інтенсивністю) категорії рухової активності, визначити середні добові енерготрати школярів. Категорії рухової активності (“фонова”, “сидяча”, “низька”, “середня”, “висока”) за інтенсивністю діяльності оцінювались у МЕтах (відношення енерговитрат протягом діяльності до енерговитрат у спокої): 1,5; 2,5; 4,0; 6,0; 10, відповідно. На підставі отриманих даних розраховано енерговитрати за добу в цілому та середньодобовий показник енерговитрат підлітків. Згідно з нормативною шкалою оцінки рівнів рухової активності (L. Cale, 1994) вважали дуже низьким рівень рухової активності із середньодобовими енерговитратами менше 33 ккал/кг, низьким – від 33 ккал/кг до 36,99 ккал/кг, середнім – від 37 ккал/кг до 39,99 ккал/кг і більше 40 ккал/кг – високим.

Для оцінки пізнавальної діяльності школярів використано методики дослідження сили нервової системи, короткочасної пам'яті, логічності мислення та темпераменту.

Сила нервової системи оцінена за допомогою методики “теппінг-тест” (Е. П. Ільїн, 1972). При цьому відокремлюють осіб із сильною, середньою, середньо-слабкою й слабкою нервовою системою.

Короткочасна пам'ять оцінена за допомогою методики "інформаційний пошук" М. В. Макаренка (1996). Оцінку логічності мислення школярів визначено за допомогою методики "відшукування аналогій" М. В. Макаренка (1996). У процесі обробки результатів дані переводяться в бали та рівні високий, середній і низький.

Для оцінки індивідуальних здібностей, зокрема, симптомокомплексу екстраверсії-інтроверсії й нейротизму (емоційної стабільності) використано особистісний опитувальник Г. Айзенка (1964).

На рівні соціально обумовлених характеристик нами досліджувався рівень самооцінки особистості (за Будассі). Рівень самооцінки учня визначається як завищений, якщо коефіцієнт кореляції (r) наближається до +1. Занижена самооцінка реєструється, якщо r наближається до -1. У межах $-0,5 < r < +0,5$ реєструється нормальна самооцінка.

За допомогою анкетування визначено ставлення підлітків до фізичної активності на уроках фізичної культури та у вільний час, рухові вподобання й мотиви до занять фізичною культурою й спортом.

Рівень мотивації до занять фізичної культури оцінено за бінарною шкалою (відповіді – "так", "ні"), яка в комплексі 12 питань мінімальну оцінку отримувала 12 балів і максимальну – 24 бали. Після відповіді учнів на питання анкети підсумовується кількість отриманих балів. Якщо учень отримав від 12 до 17,4 бала, то рівень мотивації оцінюється як високий, від 17,5 до 21,7 бала – середній рівень, від 21,8–24,0 бала – низький рівень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з чотирма підсистемами особистості К. Платонова (спрямованості особистості, досвіду, особливостей психічних процесів та біопсихічних властивостей) можна відокремити чотири групи вимог до створення цілісного освітнього середовища.

На базі даних структури особистості Н. Л. Галєєва запропонувала схему ресурсів навчального успіху учня – "знаю", "вмію", "хочу" та "можу". Ці ресурси відповідають загальноприйнятим вимогам до засвоєння навчального предмета – знання, вміння, навички. Крім того, відомо, що жодне ефективне засвоєння предмета неможливе без мотивації.

Таким чином, параметрами навчальної діяльності (НД) на уроках фізичної культури будуть структурні характеристики підсистем особистості.

Знання фізичної культури кожного учня відображає ступінь навчання учня основам навчального предмета, характеристикою якого є оцінка з навчального предмета. Однак нами в параметри індивідуального стилю навчальної діяльності (ІСНД) не враховувався цей параметр, оскільки оцінка з предмета фізичної культури часто суб'єктивна й не відображає дійсні знання з навчального предмета. Оцінювання уроку фізичної культури відбувається за вміннями та навичками, тому до параметрів ІСНД включено саме рівень рухової активності й фізичної підготовленості учнів.

Уміння та навички з фізичної культури передбачають оволодіння цими фізичними вправами відповідно до тем навчальної програми: гімнастика, легка атлетика й ін. Оцінити вміння та навички можливо за показниками рухової активності, як спеціально організовану за показниками фізичної підготовленості та спонтанну рухову активність за навчальною, трудовою, побутовою діяльністю (сон, особиста гігієна, вживання їжі й ін.). Також поступове формування вмінь та навичок дасть змогу оцінити рівень досягнень на кожному уроці за допомогою оцінки. Однак відокремлені параметри НД на уроках фізичної культури (ФК) повинні мати біологічні властивості. Такими параметрами є рівень здоров'я, фізичний розвиток, які визначають здатність учнів ефективно виконувати навчальну програму із ФК. Однак стиль будь-якої діяльності залежить від властивостей нервової системи, оскільки типові властивості нервової системи притаманні визначеному типу людей, а не лише одній людині як індивідуальності (В. С. Мерлін, Є. А. Клімов, Т. М. Васецька). Таким чином, неможливо вивчити НД без урахування біологічно зумовлених індивідуально-типологічних особливостей людини, якими є сила нервової системи та темперамент.

Також відомо, що для набуття вмінь і навичок необхідний достатній рівень пам'яті. А розвиток дедуктивного мислення в підлітків свідчить про можливість розвитку індивідуального стилю діяльності.

Таким чином, параметрами навчальної діяльності на уроках фізичної культури є група здоров'я (ГЗ), рівень фізичного розвитку (ФР), тип нервової системи (ТНС), рівень екстраверсії-інтроверсії (Е) та нейротизму (Н), розвиток логічності мислення (М) та пам'яті (РП), рівень фізичної підготовленості (ФП) і рухової активності (РА), рівень самооцінки особистості (РС), рівень мотивації (РМ) та ставлення до фізичної культури (СФК).

Методика оцінки ІСНД складається з п'яти кроків: 1 крок – проведення анкетування серед учнів; 2 крок – обробка результатів анкетування; 3 крок – бальна оцінка параметрів ІСНД; 4 крок – визначення ступеня ІСНД за формулою, 5 крок – побудова профілю ІСНД на уроці фізичної культури.

На третьому етапі оцінки параметрів ІСНД на уроках фізичної культури кожна якісна характеристика отримує кількісне значення: група здоров'я (1, 2, 3 бали), рівень фізичного розвитку (1, 2, 3 бали), тип нервової системи (1, 2, 3, 4 бали), рівень екстраверсії-інтроверсії (1, 2, 3 бали) та нейротизму (1, 2, 3, 4, 5, 6 бали), розвиток логічності мислення (1, 2, 3 бали) й пам'яті (1, 2, 3 бали), рівень фізичної підготовленості (1, 2, 3, 4, 5 бали) та рухової активності (1, 2, 3, 4 бали), рівень самооцінки особистості (1, 2, 3 бали), рівень мотивації (1, 2, 3 бали) та ставлення до фізичної культури (1, 2 бали).

Після визначення "ціни" кожного параметра в балах необхідно підрахувати суму балів за формулою:

$$\text{ІСНД} = \text{ГЗ} + \text{ФР} + \text{ТНС} + \text{РЕ} + \text{РН} + \text{М} + \text{РП} + \text{ФП} + \text{РА} + \text{РС} + \text{РМ} + \text{ВФК}.$$

За результатами розрахунків визначають ступінь сформованості показника ІСНД. Якщо учень набрав від 0 до 25 балів, то ІСНД характеризується непродуктивним ступенем. Перехідний ступінь характеризується 26–32 балами та продуктивний – від 33 та більше балів.

Крім визначення рівня ІСНД, необхідно визначити індивідуальний профіль стилю навчальної діяльності за допомогою пелюсткової діаграми. Існує чотири типи продуктивного типу ІСНД за максимальними показниками, що дає змогу порівнювати отримані показники з калькою-шаблоном. У результаті оцінки будується чотири профілі, які повинні різнитися лише за показником типу нервової системи. Як видно на рис. 1, варіанти ІСНД відрізняються за показником типу нервової системи як базової характеристики вищої нервової діяльності. Під час оцінки рівня ІСНД слід порівнювати отриманий профіль зі стандартом.

У результаті оцінки параметрів індивідуального профілю стилю навчальної діяльності (СНД) на уроці фізичної культури обраного контингенту нами встановлено, що учні характеризуються перехідним стилем навчальної діяльності, для якого притаманні середні прояви параметрів. Питома вага перехідного стилю складає $73,1 \pm 0,3 \%$, частка продуктивного стилю навчальної діяльності – $11,9 \pm 0,1 \%$, що на $61,2 \%$ нижче за перехідний стиль та на 3% – за непродуктивний стиль, питома вага якого становить $14,9 \pm 0,1 \%$.

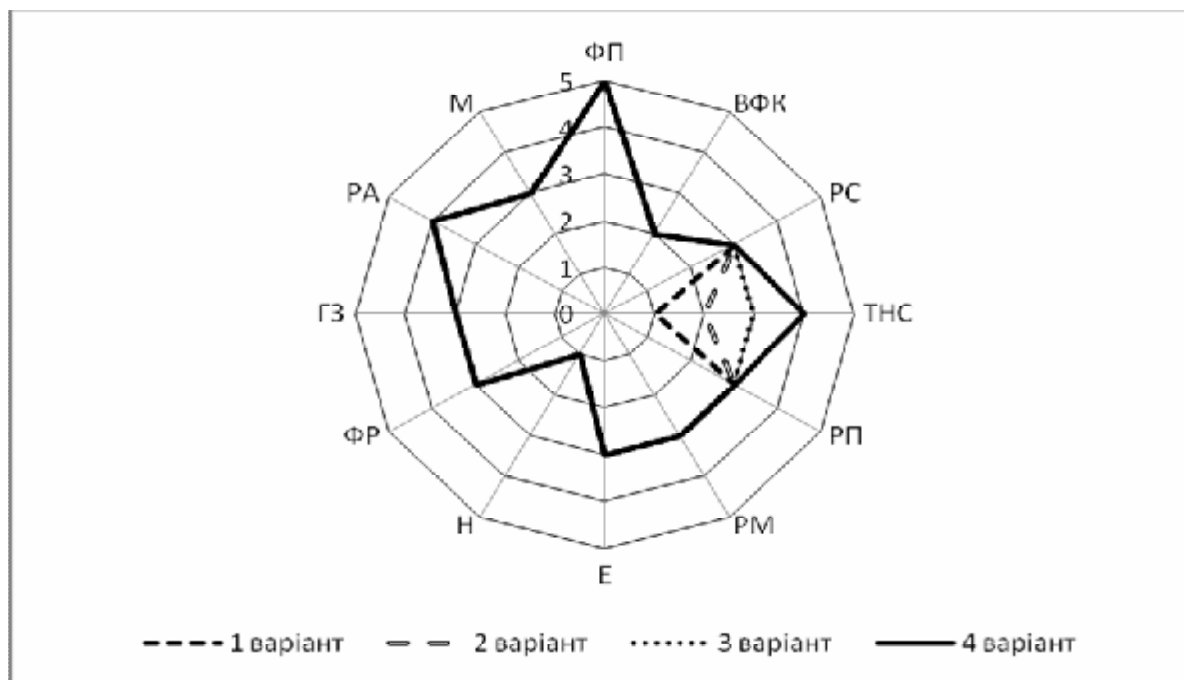

Рис. 1. Варіанти продуктивного профілю ІСНД учнів

Порівняльний аналіз установлених стилів ІСНД за профілем параметрів дав змогу визначити зони найближчого розвитку груп із непродуктивним та перехідним стилем ІСНД.

Як видно з рис. 2, в учнів із непродуктивним стилем розвитку параметрів ІСНД лише рівень розвитку логічного мислення (М) – на високому рівні, що й у продуктивному стилі навчальної діяльності. Перехідний СНД за профілем має два параметри, які відповідають продуктивному стилю, це – розвиток логічного мислення (М) та рівень мотивації (РМ). Установлені особливості формування СНД дають змогу стверджувати про наявну зону найближчого розвитку учнів із цими стилями й можливість керування профілем засобами фізичної культури та спорту.

Вікові особливості розподілу ІСНД полягають у тому, що, по-перше, серед усіх вікових груп розподіл рівнів є тотожним з вірогідною перевагою перехідного рівня; по-друге, непродуктивний стиль представлено в учнів 14 та 15 років, перехідний – в учнів 15 років, тоді як продуктивний – в учнів 13 років. Установлені особливості можна пояснити початковим пристосуванням молодших школярів до фізичної культури та зниженням інтересу й мотивації до уроків в учнів старшого віку.

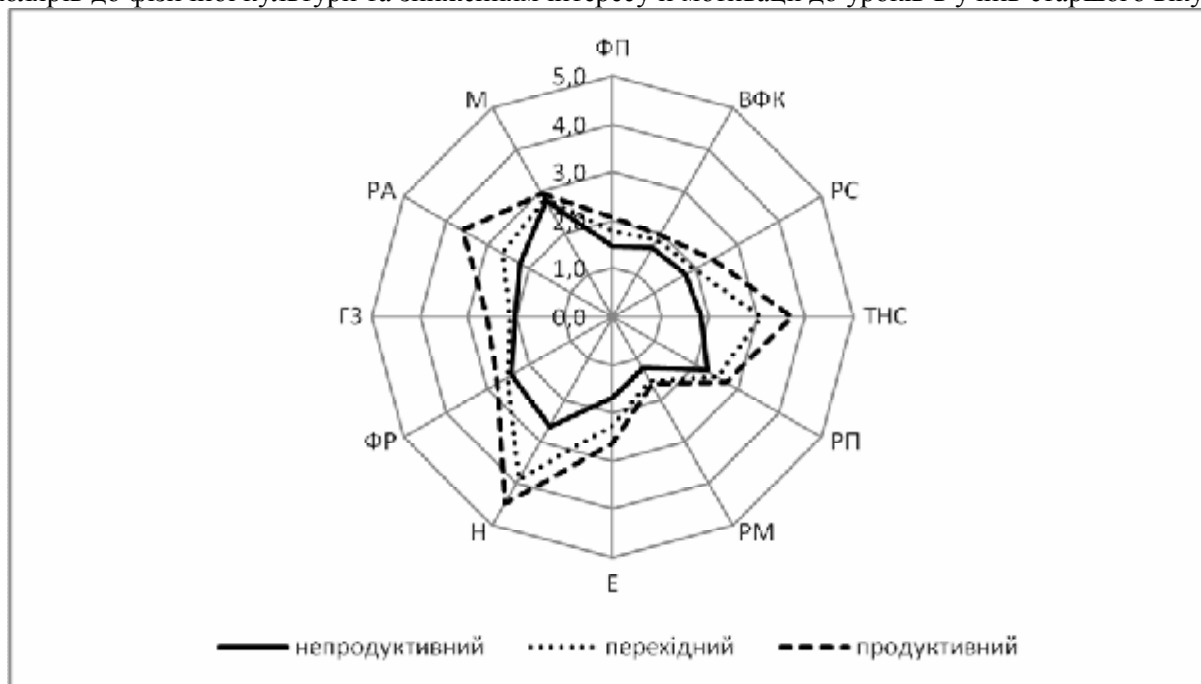

Рис. 2. Профілі рівнів ІСНД підлітків

Результати статевого розподілу ІСНД свідчать про рівномірний розподіл учнів із продуктивним СНД серед хлопців і дівчат. Вірогідно вище на 4,8 % частка дівчат із перехідним рівнем на відміну від частки хлопців. Серед непродуктивного стилю частка дівчат на 15,8 % переважає частку хлопців. Установлений статевий розподіл рівнів ІСНД свідчить про більш непродуктивну діяльність дівчат на уроці фізичної культури.

Висновки. У результаті проведеного дослідження розроблено спосіб оцінки індивідуального стилю навчальної діяльності на уроці фізичної культури, що дає змогу встановити наявну зону найближчого розвитку підлітка та впроваджувати індивідуальну програму розвитку продуктивного стилю навчальної діяльності на уроці фізичної культури.

Установлено вірогідну перевагу перехідного стилю навчальної діяльності серед підлітків 11–15 років. Статеві відмінності полягають у перевазі продуктивного стилю на уроці фізичної культури в хлопців, вікові відмінності – у перевазі продуктивного стилю в тринадцятирічних підлітків.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженнях, які спрямовані на оцінку розвитку встановлених стилів навчальної діяльності на уроці фізичної культури.

Література

1. Бальсевич В. К. Новые векторы модернизации систем массового физического воспитания детей и подростков в общеобразовательной школы / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева [и др.] // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 4. – С. 56–59.
2. Бондарчук Н. Я. Диференційований підхід до фізичного виховання студентів з різних біогеохімічних зон Закарпаття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Н. Я. Бондарчук. – Л., 2006. – 20 с.

3. Гавришко С. Г. Оцінка індивідуальних можливостей моторно обдарованих дітей 4–6 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / С. Г. Гавришко. – Л., 2004. – 23 с.
4. Гасюк І. Л. Програмування оздоровчої спрямованості уроків фізичної культури для дівчат 11–14 років різних соматотипів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / І. Л. Гасюк. – Л., 2003. – 20 с.
5. Ковальчук Л. В. Психофізичний розвиток як фактор готовності шестилітніх дітей до навчання в школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Л. В. Ковальчук. – Л., 2007. – 22 с.
6. Пивовар А. А. Поєднаний розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дітей 5 і 6 років у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / А. А. Пивовар. – Л., 2005. – 21 с.
7. Прокопова Л. І. Формування мотивації дітей шкільного віку до занять фізкультурно-спортивною діяльністю / Л. І. Прокопова // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України : VI Всеукр. наук.-практ. конф. – Суми : СДПУ, 2006. – С. 108–113.
8. Тюх І. Індивідуально доступні моделі результатів вияву спритності для дітей 7–9 років із різними рівнями фізичного здоров'я / І. Тюх // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 2. – С. 261–264.
9. Уляева Л. Г. Психологический индикатор здоровьесбережения личности / Л. Г. Уляева // Теория и практика физической культуры. – 2006. – № 6. – С. 54–55.

Анотації

Статтю присвячено пошуку способу оцінки дії фізичної культури й спорту на особистісні цінності підлітків на прикладі оцінки профілю індивідуального стилю навчальної діяльності на уроці фізичної культури. У результаті розробленого способу оцінки встановлено зону найближчого розвитку особистісних здібностей підлітка, статеві та вікові особливості формування стилів навчальної діяльності на уроці фізичної культури.

Ключові слова: *індивідуальний стиль навчальної діяльності, особистісні здібності, підлітки.*

Алексей Головченко. Оценка профиля индивидуального стиля учебной деятельности на уроке физической культуры. *Статья посвящена поиску способа оценки действия физической культуры и спорта на личностные качества подростков на примере оценки профиля индивидуального стиля учебной деятельности на уроке физической культуры. В результате разработанного способа оценки установлены зона ближайшего развития личностных качеств подростка, половые и возрастные особенности формирования стилей учебной деятельности на уроке физической культуры.*

Ключевые слова: *индивидуальный стиль учебной деятельности, личностные качества, подростки.*

Alexey Holovchenko. Estimation of Type of Individual Style of Educational Activity at the Lesson of Physical Culture. *The article is devoted to the search of method of estimation of physical culture and sport activity at personality qualities of teenagers on the example of estimation of individual style type of educational activity at the lesson of physical culture. As a result of the developed estimation method it was set area of the nearest development of personality qualities of teenager, sexual and age-old features of forming of educational activity styles at the lesson of physical culture.*

Key words: *individual style of educational activity, personality qualities, teenagers.*